

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

РЕФЕРАТ
Кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності»

на тему: «Облік, контроль та аналіз дебіторської заборгованості: теоретико-методичні основи та діюча практика»
(на прикладі КП «Теплопостачання міста Одеси»)

Виконавець:

студентка ФМОІТ 6 курсу 1 групи

Демченко Аліна Олександрівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Бойко Ольга Станіславівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Актуальність теми. В процесі ведення своєї діяльності підприємства починають вступати в економічні відносини з іншими суб'єктами господарювання. В результаті чого підчас взаємовідносин підприємств проводяться господарські операції і як наслідок цієї взаємодії – виникнення дебіторської заборгованості. Тому однією з проблем більшості підприємств є організація обліку дебіторської заборгованості, так як вона має великий вплив на визначення достовірності фінансової звітності.

Від величини дебіторської заборгованості, правильного ведення її обліку та контролю залежить фінансовий стан та ефективність діяльності підприємства. Через внутрішні економічні проблеми, а саме інфляцію та падіння вартості національної валюти на підприємствах виникає ризик неповернення коштів, внаслідок чого збільшується сума дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах підприємства на тлі скорочення матеріальних цінностей та зменшення обсягів виробництва продукції.

Проблемні питання обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості досліджували вітчизняні та іноземні науковці, серед яких можна виділити наступних: Береза С. Л., Бутинець Ф. Ф., Валуєва Б. І., Верига Ю. А., Городянська Л. З., Жувто О. М., Івашкевич В. Б., Крейніна М. Н., Кубік В. Д., Москалюк Г. О., Сопко В. В. та інші.

Однак на сьогоднішній день ще досі існують дискусійні питання щодо організації та методики обліку дебіторської заборгованості. Майбутній вступ України до Євросоюзу сприяє тому, що все більше підприємств починають вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів, які мають розбіжності з національними.

За останній час українські підприємства зазнали значного негативного впливу: від карантинних заходів у 2020 році до повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році. У зв'язку з цим для більшості підприємств усе більшої актуальності набуває проблематика правильної організації системи обліку, контролю дебіторської заборгованості та її аналіз, що спрямований на виявлення впливу факторів, щодо зростання цієї заборгованості.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження характерних особливостей організації бухгалтерського обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості, а також розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи обліку та контролю на досліджуваному підприємстві.

Завдання дослідження:

- дослідити економічну сутність дебіторської заборгованості та розглянути порядок її оцінки та визнання;
- визначити особливості обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами;
- надати загальну характеристику підприємства КП «Теплопостачання міста Одеси»;

- дослідити практичні аспекти організації обліку коштів у розрахунках на досліджуваному підприємстві;
- розглянути теоретичні та практичні аспекти здійснення контролю дебіторської заборгованості;
- провести аналіз стану дебіторської заборгованості та здійснити економіко-математичне моделювання дебіторської заборгованості на підприємстві;
- розробити пропозиції щодо удосконалення ведення бухгалтерського обліку та організації контролю на підприємстві.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес інформаційного забезпечення обліку, контролю та аналізу діяльності підприємства КП «Теплопостачання міста Одеси».

Предмет дослідження. Предметом дослідження є комплекс теоретично-практичних та організаційно-методичних основ бухгалтерського обліку, аналізу та контролю на обраному підприємстві.

Методи дослідження. При дослідженні теоретичних і практичних аспектів обліку та контролю дебіторської заборгованості використовувалися загальнонаукові та специфічні методи дослідження. Можна виділити наступні методи дослідження, які були використані для здійснення збору та оброблення інформації: методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, методи теоретичного узагальнення, логічний та історичний підходи тощо. Застосування системного підходу дозволило визначити місце дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку. При здійсненні аналізу коштів у розрахунках були використанні такі методи економічного аналізу як групування, порівняння, економіко-математичні методи, вертикальний та горизонтальний метод аналізу.

Інформаційна база дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи були використанні наступні законодавчі та нормативні акти: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Податковий кодекс України, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, економічна література українських та зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій, збірники періодичних видань, інформаційні ресурси мережі Інтернет, а також відповідні документи та звітність підприємства КП «Теплопостачання міста Одеси».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань) та 18-ти додатків. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки. Основний зміст викладено на 85 сторінок. Робота містить 19 таблиць, 9 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи підготовлено наступні публікації: Демченко А.О. Аналіз тенденцій та прогнозування ефективності використання дебіторської заборгованості. *Збірник науково-практичних статей студентів*. ОНЕУ, 2022. С. 384-390; Демченко А.О. Облік дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Напрями розвитку обліку, контролю та економічного аналізу в умовах глобалізації* : зб. матеріалів VIII Міжнар. студ. наук.-практ. інтернет-конференції, 20

квітня 2022 р. Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 43-45; Демченко А.О. Проблеми обліку дебіторської заборгованості (на прикладі КП «Теплопостачання міста Одеси»). Облік, аналіз і контроль в системі управління суб'єктами економіки : тези доповідей VIII Міжнар. студ. наук. конференції, 10 листопада 2022 р. Львів, 2022. С. 36-37.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні аспекти обліку дебіторської заборгованості»* розкрито економічну сутність, класифікацію та оцінку дебіторської заборгованості; досліджено нормативно-правове розрахунків з дебіторами; розглянуто особливості обліку дебіторської заборгованості за НП(с)БО та МСБО.

У другому розділі *«Особливості обліку дебіторської заборгованості на КП «Теплопостачання міста Одеси»* розглянуто загальну організаційно-економічну характеристику КП «Теплопостачання міста Одеси»; проаналізовано фінансовий стан КП «ТМО» та надано рекомендації щодо його покращення; досліджено діючу практику обліку розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві; описано проблемні механізми управління дебіторською заборгованістю та запропоновано шляхи щодо їх усунення на даному підприємстві.

У третьому розділі *«Контроль та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством»* досліджено систему контролю на підприємстві та запропоновано шляхи щодо її удосконалення; проведено аналіз складу, динаміки, структури та оборотності дебіторської заборгованості на КП «ТМО»; створено економіко-математичну модель ефективності управління дебіторською заборгованістю на КП «ТМО» та здійснено прогнозування дебіторської заборгованості.

ВИСНОВКИ

Дебіторська заборгованість є одним із важливих об'єктів обліку поряд із запасами так як займає вагомий питому вагу в структурі оборотних активів суб'єктів господарювання. Вона прямо впливає на величину отриманого прибутку та платоспроможність підприємства, тому потребує правильно організовану систему обліку та контролю розрахунків зі споживачами, замовниками та іншими дебіторами на підприємстві.

При дослідженні наукової літератури та інтернет джерел щодо сутності дебіторської заборгованості було виявлено, що немає єдиного підходу до визначення поняття «дебіторська заборгованість». Таким чином, узагальнюючи трактування поняття від різних економістів, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість є сумою заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла внаслідок надання безпосередньо боржнику грошових коштів, послуг або товарів, інших активів.

Економічно обґрунтована класифікація розрахунків з дебіторами дозволяє впорядковувати інформацію щодо дебіторської заборгованості, яка в майбутньому буде використана для прийняття ефективних управлінських рішень. У

бухгалтерському обліку мають місце різні класифікації дебіторської заборгованості, в основному виділяють такі класифікаційні ознаки: за строками погашення, за об'єктами виникнення та за своєчасністю погашення.

Достовірна оцінка дебіторської заборгованості може запобігти виникненню зайвих втрат від сумнівної заборгованості, дозволить підприємству раціонально здійснювати контроль та уникати ризиків неплатоспроможності. У НП(с)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначено, що поточна дебіторська заборгованість в момент її визнання оцінюється за первісною вартістю, а на дату балансу – за первісною вартістю або за чистою реалізаційною вартістю. Величина резерву сумнівних боргів визначається за методом абсолютної суми сумнівної заборгованості, або за методом визначення коефіцієнта сумнівності.

Правові засади щодо заборгованості дебіторів чітко регулюються чинним законодавством України, постановами Кабінету Міністрів України, Національного Банку України, методичними рекомендаціями та іншими нормативно-правовими актами.

Досліджуючи особливості обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами було виявлено деякі відмінності, наприклад, в оцінці та методах визначення величини резерву сумнівних боргів. Національні положення не суперечать міжнародним та є чітко регламентованими. В той же час міжнародні стандарти визначають лише базові концепції, тобто не наводиться конкретизація аспектів обліку розрахунків, та вони визнають дебіторську заборгованість фінансовим активом.

Розглянувши та дослідивши діяльність, загальну економічну характеристику, особливості обліку дебіторської заборгованості на підприємстві КП «Теплопостачання міста Одеси» було зроблено наступні висновки.

КП «Теплопостачання міста Одеси» є комунальним підприємством та здійснює свою діяльність в житлово-комунальній галузі, тобто спеціалізується на постачанні пари, гарячої води та кондиціонованого повітря. Підприємство є платником податку на прибуток та на додану вартість на загальних засадах, подає звітність в податкові та статистичні органи. Облік господарських операцій підприємство здійснює за допомогою автоматизованих програм «ІТ-підприємство», «БІАС» та «М.Е.Дос». Порядок організації бухгалтерського обліку на підприємстві визначено наказом про облікову політику.

Аналіз фінансової стійкості КП «ТМО» показав, що протягом 2019-2020 років підприємство було залежне від зовнішніх джерел фінансування, тобто від позикових коштів. Підприємство немає власних оборотних коштів через здійснення збиткової діяльності. Аналіз основних показників діяльності характеризує фінансово-економічний стан підприємства з негативної сторони та показує, що підприємство є фінансово нестабільним та забезпечує не достатній контроль за погашенням дебіторської заборгованості. Рівень платоспроможності також є низьким, що свідчить про те, що підприємство не може покрити за рахунок грошових коштів, дебіторської заборгованості та оборотних активів свої поточні зобов'язання.

Первинними документами з обліку поточної дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві є рахунки-фактури, рахунки, акти виконаних робіт,

наданих послуг, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні тощо. Погашення дебіторської заборгованості на аналізованому підприємстві відбувається за рахунок виписки банку або прибуткового касового ордеру. Для узагальнення інформації про облік розрахунків з покупцями та замовниками на аналізованому підприємстві використовують рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» до якого відкривається субрахунки. А для обліку з іншими дебіторами використовується рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Перед складанням річних звітів КП «Теплопостачання міста Одеси» проводить внутрішні перевірки. Суть перевірок полягає у звірці первинних документів та записів у реєстрах обліку, перевірці достовірності відображення сум заборгованості на відповідних рахунках. Під час перевірки розрахунків з покупцями та замовниками КП «ТМО» використовує такі прийоми контролю, як: інвентаризація, прийоми документального контролю. Система внутрішнього контролю на досліджуваному підприємстві представлена працівниками бухгалтерії та керівниками відділів, кожному з яких керівництвом відведено певну частину обов'язків.

На досліджуваному підприємстві кожного року проводиться аудит фінансової звітності для підтвердження відображення достовірних даних в звітності щодо різних об'єктів обліку.

Так як облік дебіторської заборгованості на комунальних підприємствах вважається трудомісткою ділянкою на КП «ТМО» були виявлені деякі незначні недоліки з боку організації обліку та контролю, а саме:

- в наказі про облікову політику не визначається класифікація дебіторської заборгованості, порядок списання безнадійної заборгованості та організація її контролю;
- трудомісткість аналітичного обліку через велику кількість споживачів послугами;
- недоотримання платежів від населення, яке характеризується низькою платоспроможністю, та через низькі встановлені тарифи на теплові послуги, що не покривають всіх затрат;
- резерв сумнівних боргів створюється не в достатньому обсязі для того, щоб покривати всі витрати, які пов'язані з неповерненням дебіторської заборгованості;
- інвентаризація дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві проводиться лише раз на рік перед аудитом фінансової звітності;
- значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською;
- відсутній окремий структурний орган, який несе відповідальність за організацію та ведення внутрішнього контролю.

Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості за 2019-2021 роки показав, що розрахунки з покупцями та замовниками займали значну частку у структурі оборотних активів. У 2019 році дебіторська заборгованість становила 39,38% оборотних активів, в 2020 році – 50,18%, а вже в 2021 році – 41,42%. Найбільшу частку в структурі дебіторської заборгованості займала заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги.

У 2021 році порівняно з 2019 роком відбулося уповільнення оборотності розрахунків з дебіторами на 2,424 обороти, а порівняно з 2020 роком – на 0,004 обороти. Це призвело до збільшення тривалості обороту на 60 днів у 2021 році в порівнянні з 2019 роком. Такий ріст періоду погашення свідчить про те, що дебіторська заборгованість почала повільніше здійснювати кругообіг, тобто оборотні активи почали використовуватися неефективно. Також на КП «ТМО» відсутнє оптимальне співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

В ході дослідження було створено економіко-математичну модель ефективності управління дебіторською заборгованістю та зроблено прогноз на 2022 рік стосовно величини дебіторської заборгованості, з якого видно, що відповідно до сформованої тенденції відбудеться зростання дебіторської заборгованості.

Таким чином, було визначено та запропоновано підприємству провести ряд заходів з метою вдосконалення обліку та управління дебіторською заборгованістю, а саме:

- контроль за рівнем заборгованості та проведення періодичного аналізу дебіторів;
- систематичне проведення інвентаризації розрахунків з покупцями;
- оформлення житлових субсидій з метою погашення заборгованості.
- підвищення конкурентоспроможності шляхом надання якісних послуг з централізованого теплопостачання;
- проведення взаємозаліків наявних заборгованостей, поступово скорочуючи їх обсяги;
- контроль за правильністю відображення дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю;
- рекомендовано створити окремий відділ внутрішнього аудиту або контролю, однак керівникам слід враховувати доцільність її створення.

Впровадження перелічених шляхів удосконалення призведе до підвищення результативності фінансово-економічної діяльності, мінімізації витрат, скорочення заборгованості та підвищення фінансового стану. В загальному, можна зробити висновок, що КП «Теплопостачання міста Одеси» не дуже ефективно здійснює свою діяльність через те, що знаходиться в сфері надання комунальних послуг. Ведення бухгалтерського обліку здійснюється у відповідності з міжнародними стандартами. Однак мають місце незначні недоліки, тому підприємству було надано ряд пропозицій для удосконалення системи обліку та контролю.

АНОТАЦІЯ

Демченко А. О. «Облік, контроль та аналіз дебіторської заборгованості: теоретико-методичні основи та діюча практика» (на прикладі КП «Теплопостачання міста Одеси»).

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» за освітньою програмою професійного спрямування «Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес інформаційного забезпечення обліку, контролю та аналізу діяльності підприємства КП «Теплопостачання міста Одеси».

У роботі розглядаються теоретичні аспекти та особливості діючої практики обліку та контролю дебіторської заборгованості на прикладі КП «ТМО».

Проаналізовано поняття дебіторської заборгованості, її класифікацію, оцінку та порядок визнання; нормативно-правову базу регулювання розрахунків з дебіторами; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері економіки; фінансову стійкість та основні показники діяльності підприємства.

Запропоновано шляхи удосконалення організації та методики ведення обліку, контролю дебіторської заборгованості та на підставі проведеного аналізу напрями підвищення ефективності використання дебіторської заборгованості на підприємстві.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, класифікація, оцінка, облік, контроль, економічний аналіз.

ANNOTATION

Demchenko A. «Accounting, control and analysis of receivables: theoretical and methodological foundations and current practice» (based on the example of Teplopostachannya of Odesa city ME).

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty 071 «Accounting and Taxation» under the master's program «Accounting, auditing and taxation of business activities». – Odesa National Economics University. – Odesa, 2022.

The qualification work consists of three chapters. The object of study is the process of information support for accounting, control and analysis of the activities of the Teplopostachannya of Odesa city ME.

The work deals with the theoretical aspects and features of the current practice of accounting, control and analysis of receivables based on Teplopostachannya of Odesa city ME.

Author analysis the concept of receivables, its classification, estimation and recognition procedure; the regulatory framework for regulating settlements with debtors; scientific works of domestic and foreign scientists in the field of economics; financial stability and main indicators of activity of the enterprise.

Author offers ways to improve the organization and methodology of accounting, control of accounts receivable, based on the analysis, directions for improving the efficiency of using accounts receivable at the enterprise.

Keywords: accounts receivable, classification, evaluation, accounting, control, economic analysis.